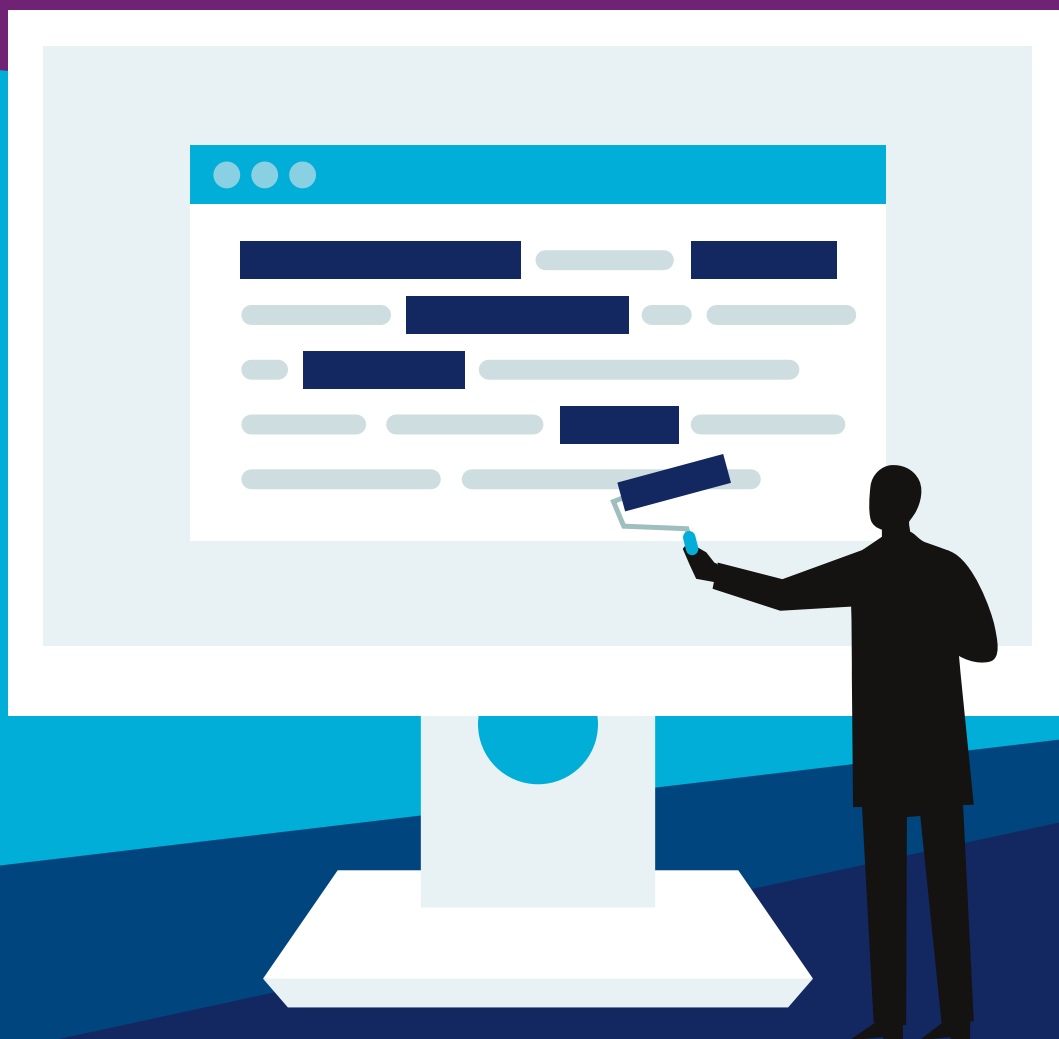

ARTICLE 19

Кыргызстан: платформаларды жөнгө салуу жөнүндө мыйзамдар жана пикир айтуу эркиндиги 2020

Бул долбоор Европа
Биримдиги тарабынан
каржыланат

MEDIA
DIALOGUE

АРТИКЛЬ 19 биринчи жолу 2020-жылы жарыялаган

ARTICLE 19

Сөз эркиндиги борбору
Фаррингтон роуд, 60
Лондон, EC1R 3GA
Улуу Британия
www.article19.org

A19/ECA/2021/006/Kyrgyz

АРТИКЛЬ 19 бардык адамдар кодулоодон коркпостон, каалаган жерде өз ой-пикирлерин эркин билдирип, коомдук турмушка жигердүү катыша турган дүйнө үчүн иш алып барууда. Биз муну жалпы ишибизге негиз салган өз ара байланыштагы эки эркиндиктин негизинде жасайбыз. Сөз эркиндиги – бул ар бир адамдын ар кандай ыкма менен пикирин, идеясын жана маалыматын билдирүү жана берүү укугу, ошондой эле бийлик менен макул болбоо жана аларга суроо берүү укугу.

Билүү эркиндиги ачыктыкты, акыйкат башкарууну жана туруктуу өнүгүүнү камсыз кылуу үчүн бийликтен маалыматты талап кылуу жана алуу укугун билдирет. Ушул эркиндиктердин кайсынысына болбосун, бийлик аларды жетиштүү деңгээлде коргой албай калса, АРТИКЛЬ 19 бирдиктүү фронт менен иш алып барат: соттордо, глобалдык жана аймактык уюмдар жана жарандык коом менен бирге, кайда болбойлу бардык жерде иш жүргүзөт.

Creative Commons 3.0 лицензиясы жөнүндө: Бул эмгек “Автордук-Шарттарды-Коммерциялык-Эмес-Сактоо 3.0” Creative Commons (CC BY-NC-SA 3.0) лицензиясы менен корголгон. Сиз бул эмгекти көчүрүп алууга, жайылтууга жана көрсөтүүгө, ошондой эле туунду чыгармаларды түзүүгө укуктуусуз, эгерде:

- 1) АРТИКЛЬ 19дун автордугу көрсөтүлсө;
- 2) бул эмгек коммерциялык максаттарда колдонулбаса;
- 3) ушунун негизинде жасалган ар кандай эмгекти жайылтуу ушуга окшош лицензия боюнча жүргүзүлүшү керек.

Бул лицензиянын толук текстин алуу үчүн шилтемени басыңыз: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/legalcode>

Бул долбоор Европа
Биримдиги тарабынан
каржыланат

MEDIA
DIALOGUE

Бул басылма Европа Биримдигинин каржылык колдоосу менен Медиа Диалог долбоорунун алкагында которулду. Басылманын мазмуну АРТИКЛЬ 19дун жоопкерчилигинде жана Европа Биримдигинин көз карашын сөзсүз түрдө эле чагылдыра бербейт.

Кыргызстан: платформаларды жөнгө салуу жөнүндө мыйзамдар жана пикир айтуу эркиндиги

Акыркы эки жыл аралыгында дүйнөнүн бир катар өлкөлөрүндө террористтик мазмундагы маалыматтарды, бурмалоону же акаарат сөздөрдү камтыган көптөгөн онлайн контенттерди жөнгө салуучу мыйзамдар кабыл алынды. АРТИКЛЬ 19 алардын пикир айтуу эркиндигине терс таасирин тийгизип жаткандыгына байланыштуу ашкере тынчсыздангандыгын билдирет. Интернет мейкиндиктеринде сөз эркиндигинин мааниси чоң жана бул мейкиндиктерди жөнгө салууну каалаган өкмөт сунуштап жаткан мыйзамдарынын адам укуктары боюнча эл аралык мыйзамдарга ылайык келишин камсыз кылышы керек. Тактап айтканда, пикир айтуу эркиндигинин ар кандай чектелиши так жана түшүнүктүү жазылган мыйзамда

- (1) каралууга тийиш;
- (2) Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын (ЖСУЭП) 19 (3)-беренесинде көрсөтүлгөн толук тизмесине ылайык, укук ченемдүү максатка умтулуу;
- (3) зарыл жана ушул максатка шайкеш болушу керек.

ЖСУЭПке кол коюу менен, Кыргыз Республикасы өзүнүн мыйзамдары менен сунушталып жаткан мыйзамдардын ушул талаптарга дал келүүсүн камсыз кылууга милдеттенет.

Азыркы практика

Мамлекеттик тажрыйба көрсөткөндөй, кабыл алынган мыйзамдарды колдонуу чөйрөсү көбүнчө өтө эле кеңири, ал эми негизги концепциялар адатта өтө эле бүдөмүк. Аларга кабарлама жиберүү жана өчүрүү процесстеринде толук процессуалдык кепилдиктер да жетишпейт. Зыяндын ордун толтуруу жол-жоболору жөнүндө шилтеме берилгенине карабастан, аларга көз карандысыздык жетишпейт (Германия) же алардын майнаптуулугу үчүн зарыл болгон каржы ресурстары менен камсыз кылуу боюнча ачык-айкын милдеттенме жок (террористтик материалдарды же балдарга жыныстык ыдык көрсөтүү тууралуу материалдарды өчүрүү жөнүндө француз мыйзамынын таасири жөнүндө CNIL кесипкөй адисинин [отчётун](#) караңыз). Компаниялардын иш-аракеттери менен жооптору талаптагыдай эмес, анткени көбүнесе алардын практикасында ачык-айкындык, так стандарттар, талаптагыдай жол-жоболор жана ырааттуулук жетишпейт (АРТИКЛЬ 19 «[Жоголгон добуштар](#)» [өнөктүгүнүн](#) караңыз). АРТИКЛ 19дун пикирине ылайык, мамлекеттердин жана компаниялардын тажрыйбасы көп учурда пикир айтуу эркиндигин коргоо үчүн жетиштүү кепилдиктерди камсыз кылбайт.

Германия

2017-жылдын августунда АРТИКЛЬ 19 Германиянын Социалдык желелер жөнүндө мыйзамдын аткарылышын камсыздоону өркүндөтүү жөнүндөгү мыйзамынын («NetzDG») долбооруна [юримкалык талдоо](#) жүргүзүп жарыялаган. АРТИКЛЬ 19 бул мыйзам долбоорун кескин сынга алды, анткени ал иш жүзүндө жеке компанияларга, айрыкча социалдык желелердин платформаларына цензураны жайылтат. Жеке компаниялар мыйзамсыз же атайылап мыйзамсыз жасалган контенттерди жөнү жок кыска мөөнөттө алып салууга милдеттендирилген. Компаниялар ачык-айкындуулукту жана тийиштүү жол-жоболорду сактабаса, аларга оор айып салынышы мүмкүн. Контенттин мыйзамдуулугуна байланыштуу көйгөйлөрдү караштыра турган өзүн-өзү жөнгө салгыч органдар Юстициянын федералдык башкармалыгы тарабынан таанылышы керек. Ошентип, алардын көз карандылысыздыгына коркунуч жаралган. Мындан тышкары, Германиянын Жазык кодексине ылайык алынып салынышы керек болгон контенттин түрү так акыкталган эмес жана пикир айтуу эркиндигинин эл аралык стандарттарына карама-каршы келет (мисалы, диндерди жаманатты кылуу).

Кыргызстандын өкмөтү жарыялаган брифингден айырмаланып, NetzDG мыйзамынын «жалган маалыматка» же «жасалма жаңылыктарга» тиешеси жок. Ал немис мыйзамдары боюнча «касташтыруу тили» менен байланышкан бир катар жазык иштерин караштырат. АРТИКЛЬ 19 NetzDG мыйзамынын схемасын колдобойт, ал эми Кыргызстан боюнча брифингде төмөнкү процессуалдык кепилдиктер эске алынбаган:

- Социалдык желелердин аянтчалары өз желелериндеги контентти көзөмөлдөөгө милдеттүү эмес, алар мыйзамсыздыгы анык маалыматты камтыган кабарламаны алган учурдан тартып, 24 сааттын ичинде аны алып салууга милдеттүү.
- Аянтчалар кабарламаны алган учурдан баштап 7 күндүн ичинде мыйзамсыз деп табылган контентти өчүрүш керек. Бирок фактылар талаш-тартыш жаратканда, мыйзам кыйла узак мөөнөткө уруксат берет. Чечим кабыл алынганга чейин контенттин ээсине өз пикирин билдирүү үчүн жетиштүү убакыт берилиши керек. Мындан тышкары, контенттин мыйзамдуулугу жөнүндө чечимдер өзүн-өзү жөнгө салгыч органга өткөрүлүп берилиши мүмкүн, бирок аны Юстициянын федералдык башкармалыгы таанышы керек, бул дагы өзүнчө маселе.
- Контентти өчүрүп салбагандыгы же бөгөттөбөгөндүгү үчүн жоопкерчиликке тартуу үчүн, Юстициянын федералдык башкармалыгы алгач айыптарга каршы каяша пикирлерди караган Административдик Соттун чечимин талап кылышы керек (4 (5) бөлүк).

Франция

Кыргыз брифингинде жалган маалымат менен манипуляциялоо жөнүндө Франциянын 2018-жылкы мыйзамы да эске алынат. АРТИКЛЬ 19 аталган мыйзамды пикир айтуу эркиндигинин эл аралык стандарттарына [дал келбейт](#) деп тапты.

Мисалы, «жалган маалымат» аныктамасында фактыны пикирден айырмалоо тааалдыгы жөнүндө айтылбайт, ошондуктан ал кыянат пайдаланылып кетиши мүмкүн. Биз «чет өлкөлөрдүн таасири астында» деп эсептелген ЖМКлардын лицензиясын кайтарып алуу ыйгарым укугунун жөнгө салгычга берилип калганына ашкере тынчсызданып жатканыбызды да билдирдик.

Муну менен катар жалган маалымат менен манипуляциялоо боюнча Франциянын мыйзамында кыргыз брифингинде айтылбаган төмөнкүдөй бир катар кепилдиктер бар экендигин белгилейбиз:

- Мыйзамдын колдонулушу улуттук шайлоого үч ай калганга чейин чектелген;
- «Жалган маалымат» аныктамасы шайлоонун натыйжаларына таасир этүү үчүн ири өлчөмдө «атайылап, жасалма же автоматтык түрдө» жайылтылган жалган маалыматты билдирет, башкача айтканда, ал биринчи кезекте боттор тарабынан таратылган «жалган маалыматка» багытталган.
- Мыйзамда аныкталгандай, жөнгө салгыч жалган маалыматтарды өчүрүүнү талап кылган кабарламаларды чыгарбайт. «Жалган маалымат» соттун чечими менен гана өчүрүлөт же бөгөттөлөт. Жөнгө салгычтын милдети социалдык желелердин компанияларында колдонуучуларга алар жалган деп эсептеген маалыматтар жөнүндө кабарлап турууга мүмкүнчүлүк берүүчү ички жол-жоболорду камсыз кылуу гана болуп эсептелет.

Жакында Франция дагы онлайн жек көрүүчүлүккө каршы күрөшүү боюнча мыйзам кабыл алды. АРТИКЛЬ 19 мыйзам азыркы турушунда интернеттеги пикир айтуу эркиндигине [орчундуу тоскоолдук](#) болуп саналат деп эсептейт. АРТИКЛЬ 19 мыйзамдын мурдагы долбоорунун пикир айтуу эркиндигинин эл аралык стандарттарына шайкештигин текшерип, [ал дал келбейт](#) деген тыянакка келген.

Бириккен Королдук

Кыргызстан боюнча брифингде андан ары Улуу Британиянын өкмөтү тарабынан көрүлүп жаткан чараларды негиздөө тажрыйбасы жөнүндө сөз болот. Бирок биз Улуу Британия интернеттеги зыян жөнүндө мыйзамды кабыл ала электигин эске сала кетели. Мыйзам долбоору жарыяланган эмес. Бириккен Королдуктун интернеттеги тобокелдиктерге байланыштуу «Ак китебиндеги» сунуштар өтө карама-каршылыктуу жана [бир катар тынсызданууларды](#) жаратат. Атап айтканда, «кам көрүү милдети» жана «интернеттеги зыян» сыяктуу негизги түшүнүктөрдүн аныктамасы жок. Ошондуктан, эгер мындайлар бар болсо, жаңы «кам көрүү милдетин» аткаруу үчүн компаниялар кайсы чараларды көрүшү керектиги такыр түшүнүксүз. Бул укук ченемдүүлүккө байланыштуу олуттуу суроолорду жаратат, анткени адам укуктарына ар кандай кийлигишүү мыйзамда даана белгиленүүгө тийиш, б.а. жеке же юридикалык жактар өздөрүнүн жүрүм-турумун кандайча жөнгө салууну билиши керек. Иш жүзүндө бул жөнгө салгыч органга өтө кеңири ээн-эркин ыйгарым укуктарды берет.

Жогоруда айтылгандарга карабастан, учурда жөнгө салгыч орган контенттин айрым бөлүктөрүн алып салуу жөнүндө чечим кабыл алышы үчүн [пландар жок](#) экен-

дигин белгилей кетүү керек. Ошондой эле мыйзамдуу, бирок зыяндуу (мисалы, бурмаланган) контентти эмне кылуу керектиги боюнча да көрсөтмө берилген жок.

Жогоруда көрсөтүлгөн үч мисалда тең АРТИКЛЬ 19 мыйзамдардын колдонуу чөйрөсү өтө кеңири, негизги түшүнүктөрдүн так аныктамалары жок жана процессуалдык кепилдиктер жетишсиз экендигин белгилейт.

Ашкере бүдөмүк мыйзамдарды каалагандай чечмелеп, кыянат максатта оңой эле пайдаланса болот. Бул ашыкча айып пул салган учурларга тиешелүү. Жалпысынан алганда, жөнгө салгыч колдонуучулардын кебин, айрыкча жөнгө салгыч көз карандысыз болбогон учурларда, сөзсүз көзөмөлдөп турушу керектиги шек жаратат. Ошентип, аталган мыйзамдардан биринчи кезекте пикир айтуу эркиндиги зыян тартат.

Кийинки кадамдар

Пикир айтуу эркиндигин коргоо үчүн онлайн контентти жөнгө салууга багытталган мыйзамдар төмөнкү **негизги принциптерди** камтышын мамлекеттер камсыз кылышы керек:

- Укук ченемдүүлүк/укуктук жактан аныкталгандык
- Ачык-айкындык
- Жоопкерчилик
- Талаптагыдай процесс
- Пропорционалдуулук
- Укук үстөмдүгү

Иш жүзүндө АРТИКЛЬ 19 адам укуктарын коргоонун эң жогорку стандарттарына жетишүү үчүн интернеттеги мазмуну жөнгө салгыч мыйзамдар төмөнкү **негизги элементтерди** камтышы керек деп эсептейт:

- Жоопкерчиликтен сактоочу бекем иммунитет
- Кабарламалар менен иш-аракеттердин так процесстери
- Жалпы мониторингге тыюу салуу
- Мазмундун укук ченемдүүлүгүн соттор аныкташы керек. Мамлекеттер бул чечимдерди жеке компанияларга же өкмөттүк органдарга өткөрүп берүүдөн алыс болушу керек
- Социалдык желелер боюнча кеңештер

АРТИКЛЬ 19 компанияларга **контентти көзөмөлдөөдө ачык-айкындык жана отчеттуулук боюнча Санта Клара** принциптерин урматтоону жана колдоону сунуш кылат. Бул принциптер компаниялар колдонуучулары тийиштүү жол-жобого кол жеткирүүсүн камсыз кылуу жана алардын контенти белгиленген же өчүрүлгөн учурда кабарламаларды алышы үчүн колдоно турган минималдуу стандарттарды белгилейт. Мындан тышкары, принциптерде компаниялардын платформаларында пикирлери кандайча жана эмне үчүн чектелгендиги жөнүндө коомчулукка билдирүү милдетине тиешелүү ачык-айкындуулук стандарттары берилген.

АРТИКЛЬ 19 тууралуу

АРТИКЛЬ 19: Сөз эркиндиги үчүн глобалдык кампаниясы (АРТИКЛЬ 19) – сөз жана маалымат эркиндигин коргоо жана жайылтуу багытында дүйнө жүзү боюнча иш алып барган адам укугун коргоочу көз карандысыз уюм. Ал сөз эркиндигине кепилдик берген Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 19-беренесинин урматына ушундай аталып, атайын мандат алып жүрөт.

“АРТИКЛЬ 19” уюму эл аралык жана салыштырмалуу укукка, ошондой эле сөз эркиндигине байланыштуу маселелер боюнча мыкты тажрыйбага негизделген бир катар ченемдик жана маалыматтык документтерди даярдаган. АРТИКЛЬ 19 сөз эркиндигин коргоодо жана жайылтууда Интернеттеги техникалык стандарттарды белгилөөчү эл аралык органдардын жана Интернетти башкаруу органдарынын ролун да изилдейт.

Эгер сиз бул маалыматтык документти кененирээк талкуулагыңыз келсе же АРТИКЛЬ 19 уюмунун көңүлүн буруучу маселеңиз бар болсо, анда info@article19.org электрондук дареги аркылуу биз менен байланыша аласыз.

article19.org